

З ДОСВІДУ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

THE EXPERIENCE OF USING THE TECHNOLOGIES OF THE UKRAINIAN LANGUAGE REMOTE LEARNING BY FOREIGN BEGINNER STUDENTS

Артёмова О.І.,

orcid.org/0000-0002-7796-1948

*старший викладач кафедри філології та лінгводидактики
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*

Ушакова Н.В.,

orcid.org/0000-0001-8478-1964

*старший викладач кафедри філології та лінгводидактики
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету*

У статті досліджено проблему дистанційного навчання студентів-початківців української мови як іноземної. Аналіз наукових досліджень із впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій виявив недостатність висвітлення проблеми опанування нерідної мови іноземцями з нульовим рівнем підготовки в умовах виключно дистанційного освітнього процесу в Україні. Досліджено досвід створення та роботи з новим дистанційним курсом «Українська мова як іноземна. Перший рівень», окреслена проблема нестачі сучасних комп'ютерних дидактичних матеріалів з української мови як іноземної, які можуть інтенсифікувати, підвищити результативність навчання. Визначено, що актуальними критеріями такого типу дистанційних курсів є гнучкість, комунікативна спрямованість, можливість навчання в синхронному та асинхронному режимах для студентів. Дистанційний курс включає 8 тем початкового етапу опанування української мови як іноземної. Виявлено, що підвищенню ефективності навчального процесу сприяє використання емоційно забарвлених аудіоматеріалів та відеоматеріалів, створення яких у сервісі Canva ґрунтується на провідній ролі образу в процесах сприйняття, розуміння. У статті сформульовано основні переваги використання сервісу H5P з подальшою його інтеграцією в систему управління навчанням Moodle для студентів – як допомога в засвоєнні, закріпленні, запам'ятовуванні матеріалу, підтриманні навчальної мотивації, для викладачів – як функція миттєвого контролювання роботи студента. У статті наголошено, що доцільне використання розмаїття можливостей онлайн сервісів сприяє формуванню особистісних якостей студента: активності, самостійності, відповідальності, цілеспрямованості тощо. Зроблено висновок про те, що, дистанційний курс «Українська мова. Перший рівень», який підготували викладачі кафедри філології та лінгводидактики ХНАДУ, дає можливість індивідуалізувати навчальний процес, адаптувати навчальний матеріал відповідно до комунікативних потреб студентів різного рівня.

Ключові слова: українська мова як іноземна, іноземні студенти-початківці, дистанційний курс, інформаційно-комунікаційні технології навчання.

The article examines the distance learning problems of beginner students of the Ukrainian language as a foreign language. The analysis of scientific research on the implementation and use of information and communication technologies revealed that the problem of mastering a non-native language by foreigners with a zero training level in the conditions of an exclusively remote education process in Ukraine is insufficiently covered. The experience of creating and working with a new remote learning course "Ukrainian as a foreign language. First level" was studied, the fact that there is a deficiency of modern computer didactic materials on the Ukrainian language as a foreign language, which can intensify and increase the effectiveness of education, is outlined. It was determined that the relevant criteria of this type of remote courses are flexibility, communicative orientation, the possibility of learning in synchronous and asynchronous modes for students. The remote course includes 8 topics of the initial stage of mastering the Ukrainian language as a foreign language. It was found that the use of emotionally charged audio and video materials, the creation of which using the service "Canva" is based on the leading role of the image in the processes of perception and understanding, helps to increase the effectiveness of the educational process. The article formulates the main advantages of using the service "H5P" with its subsequent integration into the Moodle learning management system both for students, as help in learning, consolidating, memorizing material, supporting educational motivation, and for teachers, as a function of instant monitoring of student work. The article emphasizes that the appropriate use of the various online services opportunities contributes to the formation of the student's personal qualities: activity, independence, responsibility, purposefulness, etc. It was concluded that the remote course "Ukrainian as a foreign language. First level" prepared by the teachers of the Kharkiv National Automobile and Highway University Philology and Linguistics Department, provides an opportunity to individualize the educational process, to adapt the educational material in accordance with the communicative needs of students of different levels.

Key words: Ukrainian as a foreign language, foreign beginner students, remote course, information and communication technologies of education.

Постановка проблеми. Необхідність та потреба у безперервній, швидкій та самостійній системі освіти сприяє появі інноваційних та актуальних підходів та форм навчання. Однією

з таких форм є дистанційне навчання. Ще з початком пандемії коронавірусу у 2020 році гостро відчулася проблема нестачі освітнього контенту для іноземних студентів, які вивчають нерідну мову. Пандемія дала нам зрозуміти, що традиційна система освіти має змінитися, підготувала до роботи як у віддаленому (дистанційному) режимі, так і до того, що частина студентів працює онлайн, а інші – офлайн в аудиторії. Але особливо актуальною проблема дистанційного навчання постала під час воєнного стану в Україні. Ніколи ще наша освіта не стикалася з таким серйозним викликом, коли студенти перебувають у різних регіонах нашої країни, а іноземні студенти виїхали до країн Євросоюзу чи повернулися на батьківщину, де й досі перебувають. У зв'язку з цим виникла потреба систематизувати, створені комп'ютерні розробки, оновити чи створити нові дистанційні курси.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До питання впровадження дистанційного навчання у вищій школі зверталось багато закордонних та вітчизняних науковців у зв'язку зі швидким розвитком інформаційних технологій. Майкл Сімонсон (Michael Simonson) [14], наприклад, визначає дистанційне навчання як офіційну форму навчання в навчальному закладі, де група учнів розділена і, де в процес взаємодії викладача та учня як один з одним, так і з різними джерелами інформації, використовуються різні засоби телекомунікації. Дискусії з цього питання велися в Україні з 2000-х, зокрема в «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні», затвердженій Постановою МОН України 20 грудня. Дистанційну освіту тут визначено як форму навчання, механізм реалізації якої забезпечують відповідні технології дистанційного навчання, «технології опосередкованого активного спілкування з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи зі структурованим навчальним матеріалом, представленим в електронному вигляді» [4]. Основні принципи та перспективи дистанційної освіти в закладах вищої освіти розглядали В.М. Антонов [1], В.Ю. Биков [2], Г.О. Козлакова [3]. До питання впровадження та використання інформаційно-комунікаційних технологій та змішаного навчання у вищій школі зверталися такі науковці, як В.М. Кухаренко [5, 6], О.О. Самойленко [11]. У зв'язку з пандемією 2020 року, а потім з воєнним станом 2022 року постало питання про необхідність упровадження повномасштабного дистанційного навчання по всій Україні. Документи МОН визначають дистанційне навчання як повноправну форму, що

може забезпечити здобуття повної вищої освіти. Незважаючи на високий інтерес науковців до цієї тематики та величезну кількість існуючих робіт, слід зазначити відсутність спеціальної інформації, необхідної для дистанційного вивчення української мови як іноземної.

Мета статті. Основне завдання даного дослідження полягає у тому, щоб проаналізувати дистанційний курс «Українська мова. Перший рівень» для навчання іноземних студентів підготовчих факультетів українській мові. Для досягнення мети ми ставимо такі завдання, як короткий огляд переваг та недоліків дистанційного навчання у ЗВО; використання сучасних комп'ютерних технологій, розгляд переваг платформи H5P та сервісу для графічного дизайну Canva.

Виклад основного матеріалу. Освітній процес за останні кілька років сильно змінився через епідемію коронавірусу, яка прискорила перехід на дистанційну форму навчання студентів. У зв'язку з цим до Положення про дистанційне навчання Наказу Міністерства освіти і науки України було внесено зміни. Здобуття вищої освіти наразі відбувається «через опосередковану взаємодію освітніх учасників процесу в спеціалізованому середовищі, що функціонує на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [9]. Але в Україні під час пандемії були періоди, коли студенти навчалися онлайн, а були періоди традиційного навчання в аудиторії чи змішаного (коли частина студентів працює в аудиторії, частина займається онлайн). З початком війни у лютому 2022 року іноземні студенти змушені були виїхати з України. Деякі повернулися на батьківщину, а деякі залишилися в країнах Євросоюзу, що ще більше ускладнило освітній процес, оскільки головною специфікою вивчення нерідної мови є оволодіння комунікативною компетенцією, тобто володіння мовою, як засобом міжкультурної комунікації та спілкування. Досягнення комунікативної компетенції необхідно здійснювати у вигляді розвитку мовної діяльності: говоріння, аудіювання, читання, письма.

В основу будь-якого дистанційного навчання включені: 1. відстань у просторі, часі та навіть на інтелектуальному рівні; 2. наявність певних засобів, завдяки яким процес взаємодії викладача та студента може бути здійсненим. Серед науковців немає однозначного визначення поняття «дистанційна освіта». Але ми спиратимемося на визначення В.М. Кухаренка: «дистанційна освіта» – різновид освітньої системи, у якій переважно використовуються дистанційні

технології навчання. Також дистанційна освіта – одна з форм отримання освіти, за якою опанування тим чи іншим рівнем знань за тією або іншою спеціальністю здійснюється у процесі дистанційного навчання»[5, с. 135].

Сфера навчання української мови як іноземної недостатньо забезпечена сучасними комп'ютерними дидактичними матеріалами, які можуть інтенсифікувати, підвищити результативність навчання та вивести його на якісно новий рівень. У зв'язку з цим розробка дистанційних курсів представляє великий актуальний інтерес і має такі переваги, як гнучкість і комунікативність.

Студенти, які навчаються за таким дистанційним курсом, працюють тоді, коли їм зручно, там, де їм зручно, користуються комфортною швидкістю, і вони можуть займатися стільки, скільки необхідно особисто кожному з них для освоєння української мови. Студенти початкового етапу навчання зараз перебувають у різних країнах, у різних часових поясах. Відповідно частина студентів може працювати у синхронному режимі, тобто в режимі реального часу. Це «прямий ефір», у якому здобувачі освіти можуть контактувати через засоби зв'язку безпосередньо з викладачем. Наприклад, за допомогою сервісу Zoom, Google Meet, Big Blue Button. Інші студенти змушені працювати в асинхронному режимі. Асинхронний формат може охоплювати різноманітні засоби інформації, аудіо- та відеозаняття.

На наш погляд використання дистанційного курсу на початковому етапі вивчення іноземної мови може значно допомогти як викладачеві, так і студенту. Загальновідомо, що зараз студенти, які вступають на підготовчі факультети України:

- мають слабкий або недостатній рівень базової освіти;

- належать до різних мовних груп африканських та азійських країн і не розмовляють, як правило, мовою-посередником.

Крім того, серйозною проблемою для досягнення студентами добрих результатів у перші місяці навчання є значно розтягнутий за часом заїзд, а також непостійний кількісний склад груп.

Безперечною перевагою дистанційного навчання є те, що студент не обмежений часовими рамками й, звісно, може сам обирати найкомфортніший для власного сприйняття темп. Студенти, які насилу засвоюють нерідну мову, мають можливість вдома ще раз подивитися і послухати пояснення нового граматичного матеріалу, проговорити його, не боячись зробити помилку, виконати тренувальні вправи потрібну кількість разів. З іншого боку, дистанційний курс допоможе

і сильним студентам, які з легкістю засвоюють мовний матеріал. Самостійна робота з дистанційним курсом, виконання творчих завдань, участь в обговоренні різних тем на форумі сприяє підвищенню навчальної мотивації у таких студентів та дає можливість отримання нової інформації. Трансформується роль викладача в навчальному процесі: поступово втрачає актуальність функція викладача як основного джерела інформації, він перетворюється на організатора, консультанта, керівника та експерта самостійної роботи здобувачів вищої освіти. Як пише Барбара Оклі, «підходи до навчання, за яких центральною фігурою є вчитель, який нібито має відповіді на всі запитання, часом можуть виховувати в учнів почуття безпорадності... Надзвичайно ефективними є підходи орієнтовані на учнів, коли їх заохочують навчатися одне в одного, коли учень сам для себе має бути джерелом мотивації» [7, с. 196].

На нашій кафедрі створено дистанційний курс, який складається з 8 тем (уроків) для студентів іноземців початкового етапу навчання. Курс «Українська мова. Перший рівень» присвячений вивченню фонетики та основ граматики української мови: голосні й приголосні букви та звуки, поняття про іменник, прикметник, особисті та присвійні займенники, поняття роду та множини, дієслова I і II дієвідмін, знахідний відмінок питання що?.

Структура курсу визначається принципом етапного вивчення лексики й граматики, що передбачає якомога швидший перехід від навчальної комунікації (тренувальної) до реального спілкування.

Кожна тема включає аудіопрезентацію, яка створена в сервісі для графічного дизайну Canva [14]. Canva працює як конструктор: нові картини можна створювати, збираючи їх із готових елементів, серед яких: геометричні фігури, лінії, фоторамки, «тривимірні» та контурні малюнки, іконки різних стилів та тематики, інтерактивні графіки та діаграми, а також стокові фотографії, що дозволяє створювати унікальні та красиві презентації. Також цей сервіс має близько 100 різноманітних стильних шрифтів кирилицею. Крім того, Canva можна зробити доступним за посиланням для всіх бажаних, що особливо зручно у випадку з презентаціями, оскільки дозволяє легко додавати посилання в дистанційний курс.

Ще одна перевага даного сервісу – це можливість додавати та коригувати відеоматеріали (невеликі пояснення або реальні відео уроку). Візуалізація стимулюватиме когнітивні процеси

іноземних студентів для розвитку їх мовної діяльності. Ця технологія ґрунтується на провідній ролі образу у процесах сприйняття та розуміння. Емоційно забарвлений ілюстративний матеріал засвоюється набагато краще. Це дуже ефективний метод засвоєння навчального матеріалу, оскільки створює позитивний емоційний фон заняття завдяки включенню студентів до активної діяльності.

До кожного слайду презентації є аудіо, на якому викладач повільно та чітко промовляє та пояснює весь лексичний чи граматичний матеріал, що міститься на конкретному слайді. При навчанні говоріння необхідна опора на звуковий супровід, а також створення різних ситуацій, що стимулюють усні висловлювання суб'єктів навчання, тобто виникає потреба опори на ілюстративний матеріал [8, с. 242]. Наше завдання – студент повинен зрозуміти, запам'ятати та використати слово у мові. У методиці доведено, що слово може увійти до активного словника, якщо воно буде представлене студенту від шести-семи до сорока разів. Що більше повторень, то міцніше запам'ятовується інформація. Практика запам'ятовувати щось за один раз неефективна. Запам'ятовувати об'ємну інформацію краще у кілька підходів, виділивши час на повторення. Аудіо з поясненнями теми уроку дає можливість повторювати урок стільки, скільки потрібно кожному конкретному студенту, залежно від його базового рівня та здібностей.

У презентації до кожної теми також є граматичні таблиці з аудіопоясненнями викладача, що дає можливість студентам, які займаються в асинхронному режимі, засвоювати матеріал уроку також добре, як його засвоюють студенти, які працюють у синхронному режимі.

До кожної теми підібрано тренувальні завдання як для роботи з викладачем на уроці, так і для самостійної роботи (тренувальні граматичні вправи, навчальні тексти з комплексом завдань до них, вправи на розуміння тексту та на перевірку вивченої лексики). Для створення граматичних вправ автори дистанційного курсу використовували платформу H5P. Це програмне забезпечення з відкритим кодом, за допомогою якого можна створювати інтерактивний контент. Її великою перевагою є те, що вона інтегрована у систему управління навчанням Moodle, яку використовує більшість українських вишів, включаючи ХНАДУ. «H5P дає можливість створювати інтерактивний контент, а також використовувати та розмішувати його на сторінках сайтів або блогів, а також завантажувати створені завдання на комп'ютер» [12, с. 60].

H5P надає безліч способів організації навчальної діяльності та має велику кількість інструментів [15]:

Fill in the blanks (заповнення прогалін): заповнення тексту або вправи пропущеними словами;

Drag the words (перетягування слів): вправи, в яких студент повинен перетягнути потрібне слово або словосполучення у відповідну прогалину;

True/False Questions: справжні / хибні питання до тексту, відео, зображення;

Multiple choice (питання з множинним вибором): питання з кількома варіантами відповідей;

Single choice set (питання з єдиною правильною відповіддю): питання з однією правильною відповіддю;

Drag & drop: перетягування зображень для створення логічних асоціацій зі словом чи іншим зображенням.

Image sequencing: розміщення зображень у правильному порядку згідно з поставленим завданням;

Dialogue cards (діалогові картки): діалог-карти можна використовувати для вивчення іноземних словосполучень, речень;

Guess the answer (вгадай відповідь): зображення з описами, де студенти можуть вгадувати відповідь та натискати кнопку під зображенням;

Crossword (кросворд): кросворд, що настроюється, зі словами і зображеннями та ін.

У нашому дистанційному курсі ми використовували різні інструменти, але найзручнішими на нашу думку є інструменти *Drag the words*, *Drag & drop* для перевірки нової лексики, *Fill in the blanks*, *Drag the words*, *Crossword* для самостійної роботи.

Переваги H5P для студентів – це допомога у засвоєнні, закріпленні, запам'ятовуванні матеріалу, підтримка інтересу до теми, що вивчається, для викладачів – функція контролювання, яка дозволяє практично відразу побачити результат роботи студента.

Наступним компонентом після тренувальних вправ є завдання «Вчимося з посмішкою». Це короткі мультиплікаційні фільми українською для самостійної роботи студентів, які допомагають вивчати нові слова. У порівнянні з іншими засобами навчання мультфільми мають особливу перевагу – динамічність. Важливо, що студенти чують українську мову у природних ситуаціях. Повнота зорово-слухової інформації полегшує розуміння змісту, викликає бажання спробувати свої сили у самостійній мовній діяльності.

Висновки. Як ми бачимо, дистанційне навчання сприяє формуванню таких особистісних якостей як активність, самостійність, креативність, творчість, відповідальність, цілеспрямованість тощо.

На наш погляд, упровадження дистанційних курсів у процес навчання може значно допомогти організувати навчання іноземних студентів на початковому етапі навчання у наших українських вишах, а також різко підвищити інтенсивність та ефективність навчання. Слід зазначити, що іноземні студенти нашого факультету можуть використовувати мультимедійний дистанційний курс з першого тижня навчання на нашому факультеті.

Таким чином дистанційний курс «Українська мова. Перший рівень», який підготували викладачі нашої кафедри, дає можливість індивідуалізувати навчальний процес, адаптувати навчальний матеріал під потреби студентів різного рівня. Студенти можуть брати активну участь в уроці, навіть якщо вони знаходяться в інших країнах з іншим часовим поясом. Курс дозволяє працювати як у синхронному, так і в асинхронному режимі. Різноманітні завдання, сучасні презентації з аудіо- та відеоматеріалами зробляють процес навчання української мови як іноземної більш мотивувальним та цікавим, полегшити засвоєння нового матеріалу в умовах віддалених занять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Антонов В.М. Дистанційне навчання: логіка. Технології. Перспективи. Київ; Херсон: Штрих, 2011. 160 с.
2. Биков В.Ю. Дистанційний навчальний процес: навч. Посібник. Київ: Міленіум, 2005. 292 с.
3. Козлакова Г.О. Інформаційно-програмне забезпечення дистанційної освіти: зарубіжний і вітчизняний досвід: монографія. Київ: Просвіта, 2002. 233 с.
4. Концепція дистанційної освіти в Україні (затверджено Постановою МОН України В.Г. Кременем 20 грудня 2000 р.).
5. Кухаренко В.М. Дистанційне навчання: умови застосування. Дистанційний курс : навч. посіб. / за ред. В.М. Кухаренка. 3-тє вид. Харків : НТУ«ХПІ», «Торсінг», 2002. 320 с.
6. Кухаренко В.М. Екстрене дистанційне навчання в Україні: монографія / за ред.: В.М. Кухаренка, В.В. Бондаренка. Харків: Міська друк., 2020. 409 с.
7. Оклі Барбара Навчитися вчитися. Як запустити свій мозок на повну. Пер. з англ. А.Замощний. 3-тє вид. Київ: Наш формат, 2020. 272 с.
8. Олійник О.В. Інноваційні технології дистанційного навчання іноземної мови для студентів немовних ВНЗ. *Лінгвістичні дослідження*. 2014. Вип. 38. С. 238–246. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua>
9. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення освітньої діяльності у сфері вищої освіти/ Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 24. Ст. 170.
10. Про затвердження Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки України №446 від 25.04.2013 р. /Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13#Text>
- 11.Самойленко О.М. Поняття дистанційної освіти та дискусії навколо неї. Збірник наукових праць. Херсон : «Міськдрук», 2011. С. 61.
12. Таблер Т. І. Використання інтерактивного контенту в електронних освітніх ресурсах у навчальному процесі сучасної школи. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2019 № 7(1). С. 54–66.
13. Lisa Larson-Kelley Ready, Set, Brand!: The Canva for Work Quickstart Guide. Beginners Brain Publishing, 2015. 84 с.
14. Michael Simonson, Sharon Smaldino, Susan Zvacek Teaching and Learning at a Distance, Foundations of Distance Education, sixth edition. Information Age Publishing, Inc., 2015. 345 p.
15. Wicaksono J.A., Setiarini R.B., Ikeda O., Novawan A. The Use of H5P in Teaching English. The First International Conference on Social Science, Humanity, and Public Health (ICOSHIP 2020). Atlantis Press, 2021. Pp. 227–230.